

HEINZ EICKMANS

MODERSPROOK – MUTTERSPRACHE – MOEDERTAAL: NEDERRIJS TUSSEN DUIJS EN NEDERLANDS

VOOR JOS WILMOTS

De neerlandistiek *extra muros* kent Jos Wilmots als een onvermoeibare voorvechter voor het Nederlands als vreemde taal. Ook de auteur van deze regels heeft daarvan geprofiteerd toen hij zich in de jaren zeventig aan de universiteit van Münster de Nederlandse taal eigen maakte met behulp van de door Jos Wilmots geschreven leerboeken *Voor wie Nederlands wil leren* (Wetenschappelijk Onderwijs Limburg, 1971) en *Voor wie al wat Nederlands kent* (1973). In die zin heeft Jos Wilmots me dus vanaf het begin van mijn studie Nederlands begeleid. Later werd hij een gewaardeerde, regelmatig uitgenodigde gastdocent op alle plaatsen van mijn wetenschappelijke loopbaan aan de universiteiten van Münster, Leipzig en Duisburg-Essen.

Als germanist en neerlandicus heeft Jos Wilmots zich intensief bezig gehouden met het taalcontrast tussen Duits en Nederlands. Zijn talrijke publicaties hierover richten zich uiteraard op de standaardtalen, het gaat in dit verband dus om de *externe* meertaligheid, d.w.z. de verwerving en beheersing van het Nederlands resp. het Duits als vreemde taal.

In deze korte bijdrage ter ere van Jos Wilmots wil ik de aandacht vestigen op de andere vorm van meertaligheid, de *interne* meertaligheid, d.w.z. het naast elkaar bestaan van standaardtaal en dialect in het diasysteem van de moedertaal. Wilmots' publicatielijst bevat ook hierover enkele bijdragen zoals de opstellen "Regionale en substandaardvormen van het Nederlands als uitgangspunt naar de doeltaal Duits" en "Maastrichts: een zuid-Nederfrankisch dialect met Duitse en

Sen-Prof. Dr. HEINZ EICKMANS is emeritus hoogleraar bij de Universität Essen-Duisburg. Zijn specialisatie is o.a. de receptie en vertalingen van Nederlandse literatuur in het Duitse taalgebied en de taal- en cultuurgeschiedenis van de Duits-Nederlandse grensregio. Correspondentieadres: Institut für Germanistik/Niederlandistik, Universität Duisburg-Essen, Universitätsstrasse 12, 45141 Esse, Duitsland; e-mail: heinz.eickmans@uni-due.de; ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3047-5617>.

Franse trekjes”.¹ Jos Wilmots zelf is niet alleen een bekwame ‘uiterlijke’ meertalige, maar beheerst zoals alle Limburgers van zijn generatie ook het dialect van zijn geboorteplaats (Sint-Truiden). Het Sint-Truidens behoort tot de zuidoostelijke Nederlandse dialecten, die historisch beschouwd een eenheid vormen met de dialecten van het noordelijke Rijnland, vaak aangeduid met de gemeenschappelijke term *Limburgs-Nederrijns* of *Rhein-Maasländisch*.

Ook al wordt dit vroeger samenhangend gebied al lang door de Nederlands-Duitse taalgrens verdeeld, de dialecten vertonen aan weerszijden van de grens nog steeds een grote mate van overeenkomst. Om dit te illustreren heb ik een gedicht in het Nederrijns dialect van mijn geboorteplaats Goch gekozen en van een interlineaire vertaling in het Nederlands voorzien. De vertaling is niet bedoeld als een poëtische herschepping, maar om de nauwe verwantschap van het Nederrijns dialect met het Nederlands duidelijk te maken. Omdat het Nederrijns maar één aanspreekvorm kent, heb ik voor de dialectvormen *gej* en *ouw* de Zuidnederlandse vormen *gij* en *u/uw* gebruikt.

De schrijver van dit gedicht is Heinrich van Arensbergen (1894-1974), wiens dialectgedichten vooral tijdens het interbellum in lokale en regionale Nederrijnse kranten en almanakken verschenen.² “Min Modersprook” is een ode aan het plaatselijke dialect. De taal vertegenwoordigt het dialect van ongeveer 90 jaar geleden. Dat de huidige sprekers van het Gochse dialect de taal een beetje vreemd vinden klinken, blijkt uit een opmerking in het voorwoord van de dichtbundel: “De Klang es wäl mäj ongewennt, mar et es sin Sproak gewest.” (“De klank is wel soms ongewoon, maar het is zijn taal geweest.”)

Ik hoop dat de taal en de inhoud van het gedicht de nauwe band laten zien die de Limburger en de Nederrijner nog steeds met elkaar verbindt.

(Geschreven op 21 februari 2023, de Internationale Dag van de Moedertaal)

¹ Beide opstellen zijn herdrukt in *Academicus intimus. Een bundel opstellen van Jos Wilmots, ter gelegenheid van zijn jubileum opnieuw uitgegeven*, onder redactie van Wilken Engelbrecht en Bas Hamers, Univerzita Palackého, 2013, p. 63-77 en 181-191.

² Een keuze uit zijn gedichten is verzameld in de bundel *Ek sin noch effkes thüss gewest ... Gedichte op Platt van Heinrich van Arensbergen*. Verkehrs- und Heimatverein e.V. Goch, 1994. Daarin ook het gedicht “Min Modersprook” op p. 13.

Heinrich van Arensbergen

MIN MODERSPROOK

Min Modersprook, min Modersprook,
 wat klenkt gej kräfteg, mooj en liev;
 Wie gutgement ouw gujen-dag –
 Wie hortelek ouw astebliev.

Wie klong dat frugger doch so süt,
 Brocht Moder sowes ons nor Bett:
 Schloop well, min Kind, en in Gott's Nam.
 Es jemand, denn 't vergäten hät?

Min Modersprook, min Modersprook,
 wat wordt gej vööl verkennt, verlacht.
 Sej nümen ouw groff en bott en ärm,
 en onbehauwe – ongeschlacht.

Jo, jo, gej kennt gen Firlefanz.
 Gej halt gen Prötjes - süt en fals.
 Gej fallt nit glick bej et erste sien
 denn ersten besten öm denn Hals.

Gej nümmt de Sakes bej de Nam,
 gej stott denn Esel vör de Kopp.
 Gej priest et Beld nit öm de Raam –
 En set et Gold ok schwoar dorop.

MIJN MOEDERTAAL

Mijn moedertaal, mijn moedertaal,
 wat klinkt gij krachtig, mooi en lief;
 Hoe goed gemeend uw "goejen dag" –
 Hoe hartelijk uw "asteblief"

Hoe klonk het vroeger toch zo zoet,
 Bracht moeder 's avonds ons naar bed:
 "Sloap wel, min kind, en in gods naam."
 Is er iemand die het vergeten heeft?

Mijn moedertaal, mijn moedertaal,
 wat wordt gij vaak miskend, bespot.
 Ze noemen u grof en bot en arm,
 en onbehouwen – onbeschaafd.

Ja, ja, gij kent geen rimram.
 Gij houdt geen praatjes – zoet en vals.
 Gij valt niet meteen bij het eerste zien
 de eerste de beste om de hals.

Gij noemt de zaken bij hun naam,
 Gij stoot de ezel voor de kop,
 Gij prijst het beeld niet om de lijst –
 En zet het goud ook zwaar erop.